https://doi.org/10.59295/paatd2025.05

Podoabe şi accesorii vestimentare în necropolele perioadei timpurii a celei de-a doua epoci a fierului din spațiul est-carpatic al României (sec. V-III a. Chr.)

Jewelry and clothing accessories in the necropoleis of the early phase of the Late Iron Age in the East-Carpathian region of Romania (5th-3rd centuries BC)

Alexandru Berzovan

Acest studiu a fost elaborat în cadrul proiectului de cercetare intitulat „Peisaje funerare în spațiul carpato-nistrean la începutul celei de-a doua epoci a fierului", cod PN-IV-P2-2.1-TE-2023-0015 din PNCDI IV.

This study was carried out within the research project entitled „Funerary Landscapes in the Carpatho-Dniester Region at the Beginning of the Late Iron Age", Code PN-IV-P2-2.1-TE-2023-0015 from PNCDI IV.

Cuvinte-cheie: a doua epocă a fierului, necropole, inventar funerar, podoabe și accesorii vestimentare, mărgele de sticlă, pandantive, brățări.

Rezumat: Prezentul articol își propune să abordeze, într-o manieră sistematică, problema podoabelor și accesoriilor vestimentare, descoperite în necropolele atribuite perioadei timpurii a celei de-a doua epoci a fierului din spațiul est-carpatic al României. În ce privește piesele cu context indubitabil, în ciuda unei anumite diversități tipologice, ele nu sunt foarte numeroase și provin din următoarele puncte: necropola plană de la Strahotin-*Ponoare* (jud. Botoșani); necropola plană de la Poienești (jud. Vaslui); necropola plană de la Slobozia (jud. Bacău), la care se adaugă și piesele provenite din tumulul nr. 3 al necropolei tumulare de la Cucuteni-*Dealul Gosan / La Pietrărie* (jud. Iași). Constatăm că, spre deosebire de alte zone dominate de tracii nordici (Dobrogea, Dunărea de Jos), în spațiul est-carpatic, procentul mormintelor din necropolele plane care conțin piese de podoabă și accesorii vestimentare este ceva mai redus.

Keywords: Late Iron Age, necropoleis, funerary inventory, jewelry and clothing accessories, glass beads, pendants, bracelets.

Abstract: The present article aims to systematically address the issue of jewelry and clothing accessories discovered in necropoleis attributed to the early phase of the Late Iron Age in the East-Carpathian region of Romania. Regarding items with unequivocal contexts, despite a certain typological diversity, they are not very numerous and come from the following sites: the flat necropolis at Strahotin-*Ponoare* (Botoșani County); the flat necropolis at Poienești (Vaslui County); the flat necropolis at Slobozia (Bacău County), to which are added the items from tumulus no. 3 of the tumular necropolis at Cucuteni-*Dealul Gosan / La Pietrărie* (Iași County). We note that, unlike other areas dominated by northern Thracians (Dobrudja, Lower Danube), in the East-Carpathian region, the percentage of graves in flat necropoleis containing jewelry and clothing accessories is somewhat lower.

Introducere

Prin intermediul prezentului studiu, ne-am propus să abordăm, într-o manieră sistematică, problematica podoabelor și a accesoriilor vestimentare, descoperite în necropolele atribuite perioadei timpurii a celei de-a doua epoci a fierului din spațiul est-carpatic al actualei Românii (fig. 1). Deși inventarele funerare analizate evidențiază o prezență redusă a podoabelor și accesoriilor vestimentare, aceste piese, prin natura, materialul și contextul lor de descoperire, pot

Introduction

Through the present study, we propose to systematically address the issue of jewelry and clothing accessories discovered in necropoleis attributed to the early phase of the Late Iron Age in the East-Carpathian region of present-day Romania (fig. 1). Although the analyzed funerary inventories reveal a limited presence of jewelry and clothing accessories, these items, through their nature, material, and discovery context, can provide information not only regarding the attire but also

furniza informații privind nu doar portul, ci și ritul și ritualul funerar practicat de comunități sedentare ce au viețuit în spațiul dintre Carpați și Prut în urmă cu aproximativ două milenii și jumătate.

Distribuția spațială

În cadrul necropolei de la Strahotin-*Ponoare* (comuna Dângeni, județul Botoșani), au fost identificate 27 de morminte, datate în perioada timpurie a celei de-a doua epoci a fierului (Berzovan, Simalcsik, Kovacs 2020). Dintre acestea, numai două morminte conțin, în inventarul funerar, piese de podoabă, ceea ce reprezintă 7,40% din totalul descoperirilor.

Situația este comparabilă cu cea observată în necropola de la Slobozia (Onești, județul Bacău) (Buzdugan 1968), unde, dintre cele 11 morminte publicate, doar într-un singur caz au fost descoperite ornamente, rata fiind de 9%. Un procent similar se observă și în necropola de la Poienești (județul Vaslui), unde prezența podoabelor în inventarele funerare este, de asemenea, foarte redusă[1]. În ceea ce privește celelalte necropole plane, cunoscute, în principal, din descoperiri întâmplătoare sau cercetări arheologice limitate – precum cele de la Bosanci (județul Suceava) (Berzovan, Niculică, Aparaschivei 2025), Tulucești (județul Galați) (Dragomir 1969, 164-166), Vaslui-

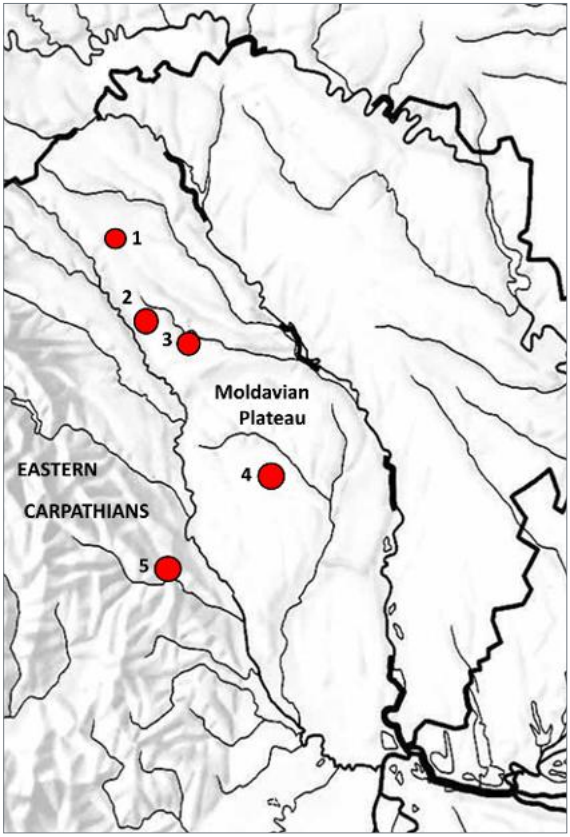

Fig. 1. Harta necropolelor și descoperirilor discutate în studiu: 1 - Strahotin-*Ponoare* (jud. Botoșani); 2 - Probota (jud. Iași); 3 - Cucuteni-*Dealul Gosan / La Pietrărie* (jud. Iași); 4 - Poienești (jud. Vaslui); 5 - Slobozia (jud. Bacău).
Fig. 1. Map of the necropoleis and discoveries discussed in the study: 1 - Strahotin-*Ponoare* (Botoșani County); 2 - Probota (Iași County); 3 - Cucuteni-*Dealul Gosan / La Pietrărie* (Iași County); 4 - Poienești (Vaslui County); 5 - Slobozia (Bacău County).

[1] Materialul aferent acestei necropole, publicat doar parțial până acum (vezi, de pildă, Vulpe 1953), se află în curs de prelucrare de către D. Spânu și L. Grumeza.

Curtea Domnească (jud. Vaslui) (Coman 1980, 255), Buhăești-*La Ruptură* (județul Vaslui) (Ciubotaru 1984, 355) –, menționăm absența podoabelor din inventarele documentate. O excepție notabilă este reprezentată de un mormânt singular de incinerație în urnă, descoperit la Probota (județul Iași) (Vrabie 1979), în inventarul căruia a fost identificată o mărgică din sticlă (neilustrată)[2].

În ce privește necropolele tumulare, în spațiul analizat de noi, singura investigată pe cale arheologică a fost cea de la Cucuteni-*Dealul Gosan / La Pietrărie* (jud. Iași). Aici, podoabe sunt semnalate doar în cadrul așa-numitului Tumul 3 (Dinu, Măgirescu, Boghian 1984).

Privitor la tipurile de piese descoperite, se constată predominanța mărgelelor de sticlă, de diferite forme și culori. Brățările de bronz și pandantivele sunt prezente într-un număr foarte redus. Alte piese precum fibulele, colanele, cerceii deocamdată lipsesc.

Dincolo de descoperirile provenite din context arheologic, multe semne de întrebare continuă să ridice așa-numitul tezaur de la „Epureni-Huși" (fig. 2), compus din podoabe și monede, datat la începutul secolului III a. Chr. Podoabele din cadrul său sunt considerate, în general, ca reprezentând garnitura unui costum ceremonial (Măndescu 2003, 23-26; Spânu 2014). Conform informațiilor oferite de George Severeanu (Severeanu 1928, 21;

[2] Nu am putut accesa până la data scrierii acestui articol materialul aferent acestei descoperiri; întrucât desenul din articolul Mariei Vrabie este greu lizibil, am ales să nu-l reproducem.

the funerary rite and ritual practiced by sedentary communities that lived in the area between the Carpathians and the Prut approximately two and a half millennia ago.

Spatial distribution

In the necropolis at Strahotin-*Ponoare* (Dângeni Commune, Botoșani County), 27 graves dated to the early phase of the Late Iron Age have been identified (Berzovan, Simalcsik, Kovacs 2020). Of these, only two graves contain jewelry pieces in the funerary inventory, representing 7.40% of the total discoveries.

The situation is comparable to that observed in the necropolis at Slobozia (Onești, Bacău County) (Buzdugan 1968), where, out of the 11 published graves, ornaments were discovered in only one case, the percentage being 9%. A similar percentage is observed in the necropolis at Poienești (Vaslui County), where the presence of jewelry in funerary inventories is also very limited[1]. Regarding the other flat necropoleis, known mainly from chance discoveries or limited archaeological investigations – such as those at Bosanci (Suceava County) (Berzovan, Niculică, Aparaschivei 2025), Tulucești (Galați County) (Dragomir 1969, 164-166), Vaslui-*Curtea Domnească* (Vaslui County) (Coman 1980, 255), Buhăești-*La Ruptură* (Vaslui County) (Ciubotaru 1984, 355) – we note the absence of jewelry from the documented inventories. A notable exception is represented by a singular urn

[1] The material from this necropolis, published only partially until now (see, for example, Vulpe 1953), is currently processed by D. Spânu and L. Grumeza.

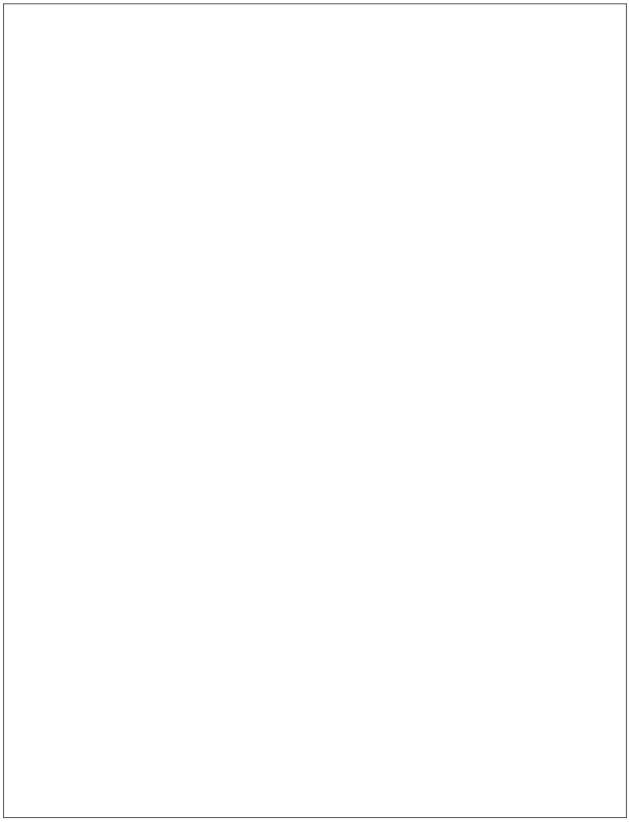

Fig. 2. Tezaurul de la Epureni-Huși (după Spânu 2014). Piese de podoabă și reconstituirea costumului.
Fig. 2. The hoard from Epureni-Huși (after Spânu 2014). Jewelry pieces and reconstruction of the costume.

Severeanu 2005, 91), tezaurul a fost achiziționat în 1925, prin intermediul unui zaraf din București, de la un argintar din Iași, care, la rândul său, l-ar fi obținut de la un țăran ce l-a descoperit accidental într-un tumul de la Epureni (actualmente, în comuna Duda-Epureni, jud. Vaslui). Dacă analizele

cremation grave discovered at Probota (Iași County) (Vrabie 1979), in whose inventory a glass bead was identified (not illustrated)[2].

[2] I was unable to access, up to the date of writing this article, the material pertaining to this discovery; since the drawing in Maria Vrabie's article is hardly legible, I chose not to reproduce it.

compoziționale confirmă caracterul coerent și unitar al tezaurului (Spânu 2014), iar analogiile vădite în descoperirile din cetatea de la Bunești-Averești-*Dealul Bobului* (Spânu 2014) indică originea sa în spațiul est-carpatic, în ce privește condițiile descoperirii, persistă numeroase semne de întrebare. Avem de-a face cu un inventar funerar sau cu o depunere a unui costum ceremonial (feminin) cu monede de la începutul secolului III a. Chr., ce „anticipează" fenomenele depoziționale similare (costum feminin cu podoabe de argint și monede) (Spânu 2012, *passim*) din perioada clasică a Daciei Preromane? Varianta a doua este, în mod evident, cu mult mai plauzibilă, ținând cont de absența, în general, a monedelor din „mormintele fastuoase" specifice secolelor IV-III a. Chr. Pe de altă parte însă, trebuie să ținem cont că întreaga ramă de vest a Văii Prutului – inclusiv zona actualei comune Duda-Epureni – este punctată de numeroși tumuli (Coman 1980, 121-123; mult mai mulți vizibili pe scanările LiDAR), o bună parte dintre ei afectați de diverse „intervenții" mai mult sau mai puțin recente, astfel că datele oferite de George Severeanu și informatorii săi, chiar și așa vagi cum sunt, nu trebuie respinse aprioric.

Semne de întrebare persistă și asupra mormintelor de inhumație, documentate în situl de la Poiana-*Piroboridava* (jud. Galați) (Teodor 1999, 36-38); după părerea noastră, este puțin probabil ca ele să reprezinte vestigiile unei necropole.

Regarding tumular necropoleis, in the area analyzed by us, the only one investigated archaeologically was that at Cucuteni-*Dealul Gosan / La Pietrărie* (Iași County). Here, jewelry is reported only in the context of the so-called Tumulus 3 (Dinu, Măgirescu, Boghian 1984).

As for the types of items discovered, glass beads of various shapes and colors predominate. Bronze bracelets and pendants are present in very limited numbers. Other items, such as fibulae, torcs, or earrings are, for the time being, absent.

Beyond discoveries from archaeological contexts, many questions continue to be raised by the so-called hoard from "Epureni-Huși" (fig. 2), consisting of jewelry and coins, dated to the early 3rd century BC. The jewelry items within it are generally considered to represent the fittings of a ceremonial costume (Măndescu 2003, 23-26; Spânu 2014). According to the information provided by George Severeanu (Severeanu 1928, 21; Severeanu 2005, 91), the hoard was acquired in 1925 through a middleman in Bucharest from a silversmith in Iași, who in turn had obtained it from a peasant who accidentally discovered it in a tumulus at Epureni (currently in Duda-Epureni commune, Vaslui County). If compositional analyses confirm the coherent and unitary character of the hoard (Spânu 2014), and evident analogies in discoveries from the fortress at Bunești-Averești-*Dealul Bobului* (Spânu 2014) indicate its origin in the East-Carpathian region, numerous questions persist regarding the discovery conditions. Are we dealing with a funerary inventory or the deposition of a (female) ceremonial costume with early 3rd-century BC coins, anticipating similar depositional phenomena (female costume with

Mărgele și „perle”

Între podoabele cunoscute, cele mai numeroase sunt mărgelele realizate din pastă sticloasă. Dincolo de incontestabilele lor valențe estetice, nu poate fi exclus ca unele din aceste piese – mai ales, cele care prezintă „ochi” – să fi deținut, din punctul de vedere al purtătorilor lor, și anumite valențe magico-religioase (Столба 2009, 109-128; Dzneladze, Symonenko 2010, 204). Astfel de superstiții sunt bine atestate din antichitate și până în zilele noastre (Dundes 1992, *passim*).

În tumulul nr. 3 din necropola de la Cucuteni-*Dealul Gosan / La Pietrărie*, în cadrul mormântului principal, au fost descoperite cinci mărgele sferice, dintre care patru întregi și una păstrată doar pe jumătate (Dinu, Măgirescu, Boghian 1985, 19); mărgelele au fost realizate, conform autorilor, dintr-un „fel de faianță alb-gălbuie și cu angobă galben-verzuie”, aceasta din urmă datorată arderii secundare. Pe mărgelele rotunde au fost sesizați „ochi” de formă rotundă, cu pastă de sticlă albă, delimitați de cercuri de culoare albastră și care conțin mai multe puncte (de regulă, câte șapte) de culoare albastră (Dinu, Măgirescu, Boghian 1985, 22) (vezi fig. 3/1-5). Din zona mormântului nr. 2, aflat în cadrul aceluiași tumul, provine o mărgică de culoare maronie, alungită, în formă de butoiaș (Dinu, Măgirescu, Boghian 1985, 19) (fig. 3/6).

silver jewelry and coins) (Spânu 2012, passim) from the classical period of pre-Roman Dacia? The second variant is evidently far more plausible, given the general absence of coins from “prestigious graves” specific to the 4th-3rd centuries BC. On the other hand, we must consider that the entire western bank of the Prut Valley – including the area of the present-day Duda-Epureni commune – is dotted with numerous tumuli (Coman 1980, 121-123; many more visible on LiDAR scans), a good portion of which have been affected by various more or less recent “interventions,” such that the data provided by George Severeanu and his informants, vague as they are, should not be dismissed a priori.

Questions also persist regarding the inhumation graves documented at the site of Poiana-*Piroboridava* (Galați County) (Teodor 1999, 36-38); in our opinion, it is unlikely that they represent the remains of a necropolis.

Beads and “pearls”

Among the known jewelry items, the most numerous are beads made of glass paste. Beyond their undeniable aesthetic value, it cannot be excluded that some of these items – especially those featuring “eyes” – may have held a certain magico-religious significance from the wearers’ perspective (Столба 2009, 109-128; Dzneladze, Symonenko 2010, 204). Such superstitions are well attested from Antiquity to the present day (Dundes 1992, passim).

Din cadrul necropolei de la Poienești, din zona mormântului nr. 1344 provine o mărgică din pastă sticloasă, cu ochi, puternic afectată de ardere secundară (vezi fig. 3/14).

Un interes deosebit prezintă resturile unui colier cu mărgele și „perle" din pastă sticloasă, descoperit în urna nr. 4 din cadrul mormântului colectiv nr. 6 al necropolei de la Strahotin-*Ponoare* (jud. Botoșani) (fig. 3/7-11). „Perlele" din pastă sticloasă, de formă romboidală, de culoare verde-gălbuie, au fost puternic afectate de trecerea prin foc. Se remarcă, de asemenea, și prezența unor resturi de mărgele sferice (fig. 3/10). Doar câteva dintre piese s-au păstrat mai bine: „perla" nr. 1 (fig. 3/7) prezintă o lungime de 2,5 cm, lățimea de 1 cm, diametrul perforației de cca 0,1 cm; „perla" nr. 2 (fig. 3/8) are lungimea de 2,2 cm, lățimea de 0,8 cm, diametrul perforației 0,1 cm; perla nr. 3 (fig. 3/9), cu lungimea de 1,7 cm, lățimea – de 0,4 cm, diametrul perforației fiind de 0,1 cm (Berzovan, Simalcsik, Kovacs 2020, 64). Piese de acest tip își găsesc numeroase analogii, la nivelul secolelor V-III a. Chr., atât în lumea tracică, cât și în lumea scitică (cf. Ильинская 1968, табл. XL/1; XLV/20, 21 etc.).

Tot din necropola de la Strahotin-*Ponoare* (jud. Botoșani), din inventarul mormântului nr. 24 (înhumație) provin două mărgele din pastă sticloasă (Berzovan, Simalcsik, Kovacs 2020, 75). Cea dintâi (fig. 3/12), păstrată parțial, prezintă o formă circulară și o culoare gălbuie; are un diametru de 0,5 cm, grosimea de 0,4 cm și diametrul orificiului de 0,3 cm. Cea de-a doua mărgea (fig. 3/13) are o formă

In Tumulus no. 3 from the necropolis at Cucuteni-*Dealul Gosan / La Pietrărie*, in the main grave, five spherical beads were discovered, of which four are intact and one preserved only halfway (Dinu, Măgirescu, Boghian 1985, 19); according to the authors, the beads were made of a "kind of yellowish faience with yellow-greenish glaze," the latter due to secondary burning. On the round beads, "eyes" of round shape were observed, with white glass paste, delimited by blue circles and containing multiple (usually seven) blue dots (Dinu, Măgirescu, Boghian 1985, 22) (see fig. 3/1-5). From the area of grave no. 2, located within the same tumulus, comes a brownish elongated bead in the shape of a barrel (Dinu, Măgirescu, Boghian 1985, 19) (fig. 3/6).

From the necropolis at Poienești, from the area of grave no. 1344, comes a glass paste bead with eyes, severely affected by secondary burning (see fig. 3/14).

Of particular interest are the remains of a necklace with beads and "pearls" made of glass paste discovered in urn no. 4 from the collective grave no. 6 of the necropolis at Strahotin-*Ponoare* (Botoșani County) (fig. 3/7-11). The "pearls" of glass paste, rhomboidal in shape and yellowish-green in color, were severely affected by passage through fire. The presence of remains of spherical beads is also notable (fig. 3/10). Only a few items are better preserved: "pearl" no. 1 (fig. 3/7) has a length of 2.5 cm, width of 1 cm, perforation diameter of ca. 0.1 cm; "pearl" no. 2 (fig. 3/8) – length 2.2 cm, width 0.8 cm, perforation diameter 0.1 cm; pearl no. 3 (fig. 3/9) – length 1.7 cm, width 0.4 cm, perforation diameter 0.1 cm (Berzovan, Simalcsik, Kovacs 2020, 64). Items of this type find numerous analogies in the 5th-3rd

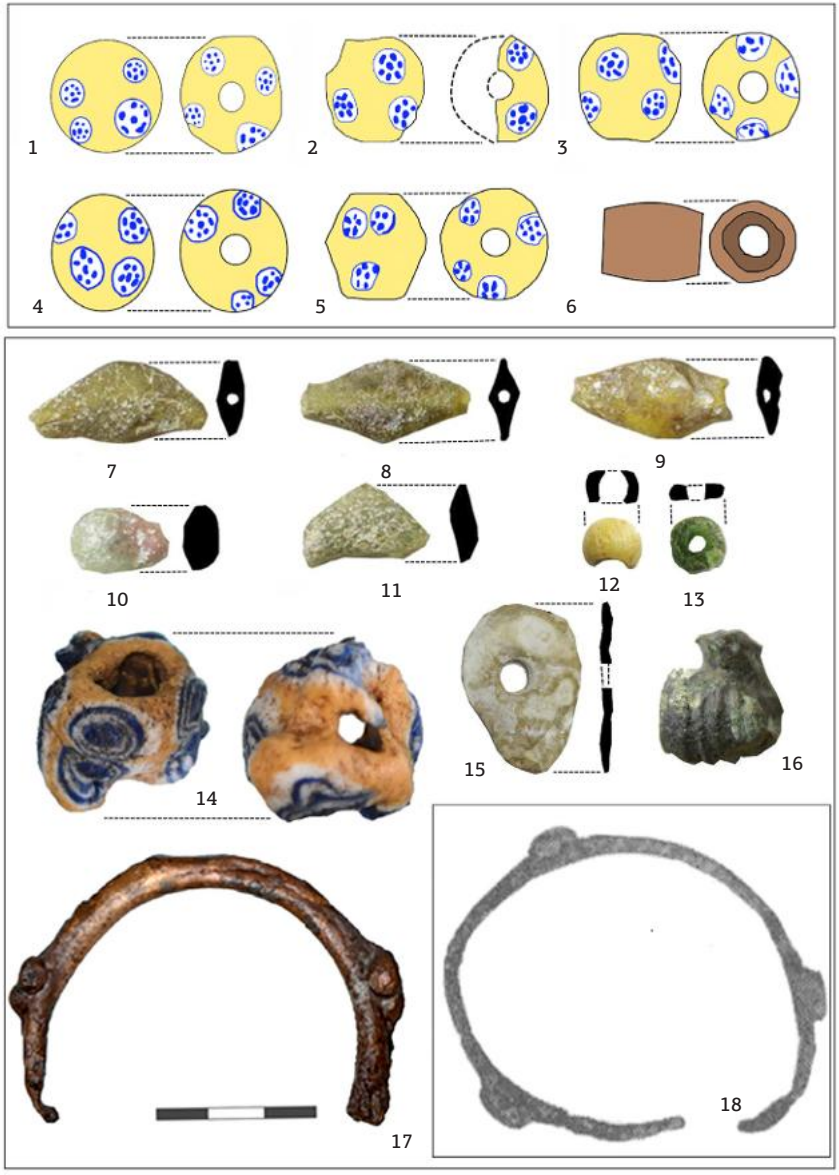

Fig. 3. Mărgele, pandantive și brățări: 1-6 - mărgele din tumulul 3 al necropolei de la Cucuteni-*Dealul Gosan / La Pietrărie* (redesenate A. Berzovan, după Dinu, Măgirescu, Boghian 1985); 7-11 - „perle" și mărgele din necropola de la Strahotin-*Ponoare*, mormânt 6, urna nr. 4; 12, 13 - mărgele din necropola de la Strahotin-*Ponoare*, mormânt nr. 24; 14 - mărgică din necropola „getică" de la Poienești, mormântul 1344; 15, 16 - pandantive din necropola de la Strahotin-*Ponoare*, mormânt 6, urna nr. 4; 17 - brățară de bronz din necropola „getică" de la Poienești, mormântul 1344; 18 - brățară de bronz din necropola „getică" de la Slobozia, mormântul VI (fără scară, după Buzdugan 1968).

Fig. 3. Beads, pendants, and bracelets: 1-6 - beads from Tumulus 3 of the necropolis at Cucuteni-*Dealul Gosan / La Pietrărie* (redrawn by A. Berzovan, after Dinu, Măgirescu, Boghian 1985); 7-11 - "pearls" and beads from the necropolis at Strahotin-*Ponoare*, grave 6, urn no. 4; 12, 13 - beads from the necropolis at Strahotin-*Ponoare*, grave no. 24; 14 - bead from the "Getic" necropolis at Poienești, grave 1344; 15, 16 - pendants from the necropolis at Strahotin-*Ponoare*, grave 6, urn no. 4; 17 - bronze bracelet from the "Getic" necropolis at Poienești, grave 1344; 18 - bronze bracelet from the "Getic" necropolis at Slobozia, grave VI (not to scale, after Buzdugan 1968).

tubulară, de culoare verde; prezintă un diametru de 0,5 cm, o grosime de 0,3 cm și un diametru al orificiului de 0,1 cm.

Pandantive

Poate, cele mai reprezentative piese de podoabă din spațiul și intervalul cronologic analizate de noi sunt pandantivele de argint aurit, descoperite cu ocazia cercetării tumulului nr. 3 din necropola de la Cucuteni-*Dealul Gosan / La Pietrărie* (jud. Iași). Patru dintre pandantive au fost descoperite în mormântul principal (Dinu, Măgirescu, Boghian 1984, 117; vezi și Boghian, Enea 2018, 156-158), celelalte apărând în așa-numitele „morminte secundare". Astfel, în mormântul 1, situat în dreapta „porții" de intrare în camera funerară, s-a descoperit un alt pandantiv, iar din inventarul mormântului 2 provin, de asemenea, trei pandantive de același tip (Dinu, Măgirescu, Boghian 1984, 118).

Din punct de vedere morfologic, pandantivele descoperite în tumulul 3 de la Cucuteni se prezintă sub forma unor „bivalve" goale pe interior, lucrate din foaie subțire de argint aurit, perforate la unul dintre capete și lipite cu argint (fig. 4/4). Decorul constă din ceea ce pare a fi un model floral. Piesele au fost lucrate prin ștanțare sau presare pe forme; ulterior, cele două jumătăți obținute au fost decupate, lipite și perforate. Piesele prezintă o lungime de cca 2,6 cm și o lățime maximă de cca 1,9 cm. Diferențele de mărime nesemnificative dintre piese arată că au fost produse în același atelier, cu aceleași ștanțe, probabil,

centuries BC, both in the Thracian and Scythian worlds (cf. Ильинская 1968, табл. XL/1; XLV/20, 21 etc.).

Also from the necropolis at Strahotin-*Ponoare* (Botoșani County), from the inventory of grave no. 24 (inhumation), come two glass paste beads (Berzovan, Simalcsik, Kovacs 2020, 75). The first (fig. 3/12), partially preserved, has a circular shape and yellowish color; it has a diameter of 0.5 cm, thickness of 0.4 cm, and perforation diameter of 0.3 cm; the second bead (fig. 3/13) is tubular in shape, green in color; it has a diameter of 0.5 cm, thickness of 0.3 cm, and perforation diameter of 0.1 cm.

Pendants

Perhaps the most representative jewelry pieces from the analyzed area and chronological interval are the gilded silver pendants discovered during the investigation of Tumulus no. 3 from the necropolis at Cucuteni-*Dealul Gosan / La Pietrărie* (Iași County). Four of the pendants were discovered in the main grave (Dinu, Măgirescu, Boghian 1984, 117; see also Boghian, Enea 2018, 156-158), the others appearing in the so-called "secondary graves". Thus, in grave 1, located to the right of the "entrance gate" to the funerary chamber, another pendant was discovered, while from the inventory of grave 2 come three more pendants of the same type (Dinu, Măgirescu, Boghian 1984, 118).

From a morphological perspective, the pendants discovered in Tumulus 3 at Cucuteni present themselves as hollow "bivalves" on the interior, worked from thin gilded silver sheet, perforated at one end and soldered

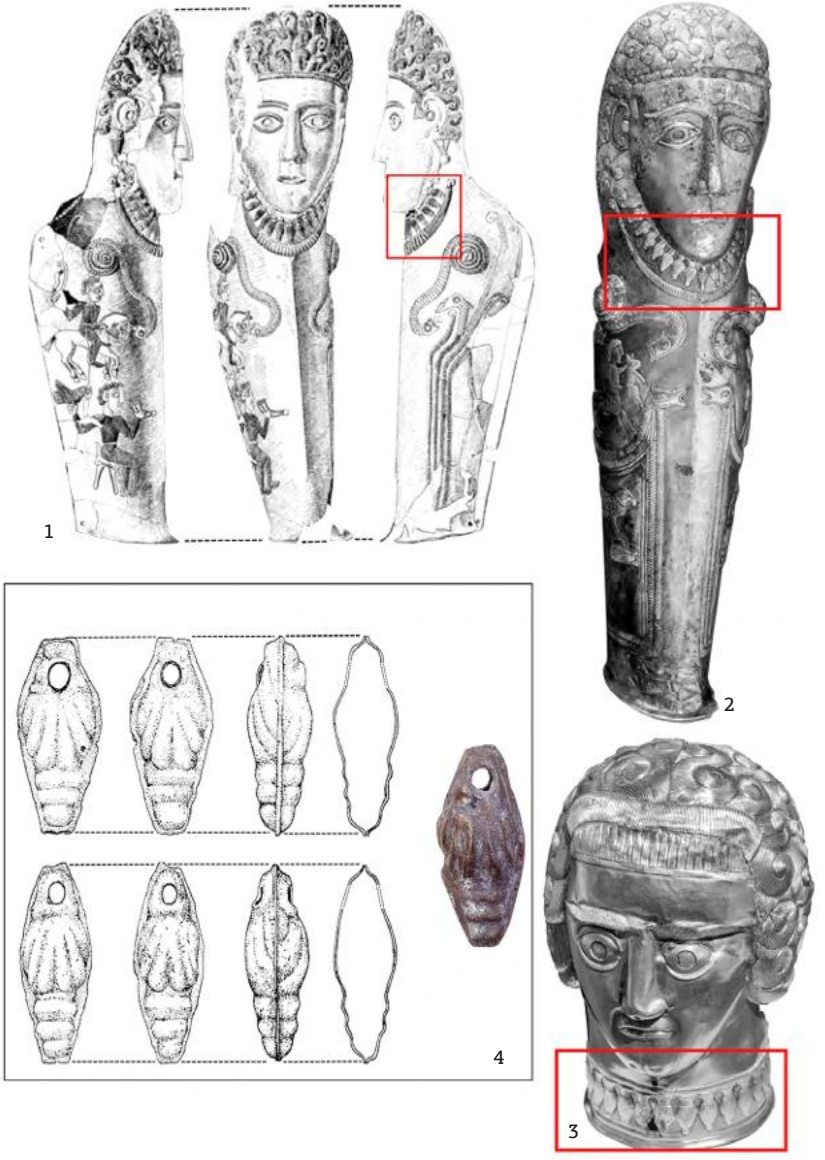

Fig. 4. 1 - Cnemidă din tezaurul de la Agighiol (după Boteva 2011); 2 - cnemida de la Malomirovo-*Zlatinitsa* (după Boteva 2011); 3 - cap de argint aurit (idol?) din tezaurul de la Peretu; 4 - pandantive din argint aurit descoperite în tumulul 3 al necropolei de la Cucuteni-*Dealul Gosan* / *La Pietrărie* (după Dinu, Măgirescu, Boghian 1985).

Fig. 4. 1 - Greave from the Agighiol hoard (after Boteva 2011); 2 - greave from Malomirovo-*Zlatinitsa* (after Boteva 2011); 3 - gilded silver head (idol?) from the Peretu hoard; 4 - gilded silver pendants discovered in Tumulus 3 of the necropolis at Cucuteni-*Dealul Gosan* / *La Pietrărie* (after Dinu, Măgirescu, Boghian 1985).

simultan. Piesele au fost trecute prin foc; două dintre ele sunt păstrate doar fragmentar.

Este mai dificil de spus *ce anume* a urmărit să redea meșterul orfevru care a realizat aceste pandantive. În ce ne privește, apreciem că ar putea fi vorba de modelul „mugurelui". Fără a intra în discuții foarte detaliate, ne mărginim să spunem că în orfevrăria greacă a secolelor V-III a. Chr. se cunosc numeroase exemple de pandantive de formă alungită, care redau, în formă mai realistă sau stilizată, elemente vegetale precum muguri, ghinde, alteori amfore (Deppert-Lippitz 1996, 197). Astfel de tipuri de pandantive au cunoscut o circulație destul de largă în epocă, nu doar în lumea mediteraneeană, ci și în lumea tracică și în stepele nord-pontice. Dacă în lumea scitică acest tip de pandantive apare, de regulă, atașat unor verigi, reprezentând părți din ansamble ornamentale complexe (vezi, de ex., Петренко 1978, таб. 18/16, 25; 20/1-3; 21; 24/8, etc.; alte exemple la Jacobson 1995, *passim*), în lumea tracică ele par că erau așezate direct pe lanț, la gât, după cum se vede, de pildă, pe unele reprezentări antropomorfe, precum cele de pe una din cnemidele de la Agighiol (jud. Tulcea) (fig. 4/1), dar și pe cea de la Malomirovo-*Zlatinitsa* (Bulgaria) (fig. 4/2), precum și pe capul din argint aurit (idol?) de la Peretu (fig. 4/3).

La Strahotin-*Ponoare* (jud. Botoșani), din mormântul colectiv nr. 6, urna nr. 4, provine un fragment dintr-o mărgică sau un pandantiv „cu coaste", din bronz (fig. 3/16). Din același context provine și un alt pandantiv simplu (fig. 3/15): o mică placă de os, de formă aproximativ ovoidală, perforată. Este o piesă

with silver (fig. 4/4). The decoration consists of what appears to be a floral motif. They were worked by stamping or pressing on molds; subsequently, the two halves obtained were cut out, soldered, and perforated. The items have a length of ca. 2.6 cm and a maximum width of ca. 1.9 cm. The insignificant size differences among them indicate that they were produced in the same workshop, using the same stamps, probably simultaneously. The items passed through fire; two of them are preserved only fragmentarily.

It is more difficult to determine what exactly the goldsmith who created these pendants aimed to represent. In our view, it could be the model of a "bud". Without entering into very detailed discussions, we limit ourselves to stating that in the Greek goldsmithing of the 5th-3rd centuries BC, numerous examples of elongated pendants are known that depict, in more realistic or stylized form, vegetal elements such as buds, acorns, or sometimes amphorae (Deppert-Lippitz 1996, 197). Such types of pendants enjoyed a fairly wide circulation in the period, not only in the Mediterranean world but also in the Thracian world and the North Pontic steppes. If in the Scythian world this type of pendant usually appears attached to chains, representing parts of complex ornamental ensembles (see e.g. Петренко 1978, таб. 18/16, 25; 20/1-3; 21; 24/8, etc.; other examples in Jacobson 1995, passim), in the Thracian world they seem to have been placed directly on a chain around the neck, as seen for example on some anthropomorphic representations such as those on one of the greaves from Agighiol (Tulcea County) (fig. 4/1) as well as on that from Malomirovo-*Zlatinitsa* (fig. 4/2) (Bulgaria), and on the gilded silver head (idol?) from Peretu (fig. 4/3).

rudimentară – atât tehnologic, cât și stilistic –, aflată oarecum în contrast cu celelalte obiecte asociate acestui mormânt (vezi *supra*). Orificiul prezintă urme de frecare, dovadă că piesa a fost folosită mai mult timp.

Brățări

În ce privește brățările, în stadiul actual al cercetării, cunoaștem doar două exemplare. Astfel, în inventarul mormântului nr. VI din cadrul necropolei de la Slobozia (jud. Bacău) (Buzdugan 1968, 86) a apărut o brățară deschisă, din sârmă de bronz, crestată, ornamentată cu trei motive zoomorfe în formă de cap de șarpe (fig. 3/18). Din păcate, nu am putut consulta materialul până la data scrierii acestui articol. O brățară similară, ca material și formă, provine din mormântul 1344 al necropolei de la Poienești (jud. Vaslui) (fig. 3/17).

Discuții

La finalul acestui studiu, se impun și o serie de constatări generale, și cea mai importantă este că există o corelație între starea pieselor și ritul funerar la care a fost supus trupul defunctului. Astfel, în toate cazurile în care s-au descoperit podoabe și accesorii vestimentare în morminte de incinerație, ele prezintă invariabil urmele trecerii prin foc.

Așa cum spuneam la începutul articolului, ridică anumite semne de întrebare raritatea generală a

At Strahotin-*Ponoare* (Botoșani County), from collective grave no. 6, urn no. 4, comes a fragment of a ribbed bead or pendant, made of bronze (fig. 3/16). The same context yielded another simple pendant (fig. 3/15): a small bone plaque of approximately ovoid shape, perforated. It is a rudimentary item, both technologically and stylistically, somewhat in contrast with the other objects associated with this grave (see above). The perforation shows traces of wear, evidence that the item was used for a longer time.

Bracelets

Regarding bracelets, in the current state of research, we know only two specimens. Thus, in the inventory of grave no. VI from the necropolis at Slobozia (Bacău County) (Buzdugan 1968, 86), an open bronze wire bracelet appeared, incised and ornamented with three zoomorphic motifs in the form of snake heads (fig. 3/18). Unfortunately, we were unable to consult the material by the time this article was written. A similar bracelet, in material and shape, comes from grave 1344 of the necropolis at Poienești (Vaslui County) (fig. 3/17).

Discussions

At the end of this study, several general observations are in order, the most important being that there is a correlation between the condition of the items and the funerary rite to which the deceased's body was subjected. Thus, in all cases where jewelry and clothing accessories were discovered in cremation graves, they invariably show traces of passage through fire.

pieselor de podoabă în necropolele plane din spațiul est-carpatic românesc. Dacă este să aruncăm o privire la răsărit de Prut, pe teritoriul actual al Republicii Moldova, situația pare să fie similară în ce privește mormintele ce pot fi atribuite populației sedentare; în necropole precum cea de la Giurgiulești-*Vadul Boului* (raionul Cahul, Republica Moldova), astfel de piese lipsesc complet. În ce privește necropola de la Hansca-*Lutărie,* nu dispunem, deocamdată, de o publicare integrală; din mormântul nr. 31 provine un cercel de aur de formă piramidală (Arnăut 2003, 58 cu bibliografia).

În zona Dobrogei, procentul mormintelor plane cu podoabe crește ușor. Astfel, la Bugeac-*Ghețărie* (jud. Constanța) din 113 morminte, 10% au în inventarul lor podoabe și accesorii vestimentare (Măndescu 2010, catalog, 27-33); la Canlia (com. Lipnița, jud. Constanța), din cele 77 de morminte, 15 au podoabe și accesorii vestimentare, ceea ce reprezintă 15,71% (Măndescu 2010, catalog, 40-42); la Enisala-*Valea Netului* (com. Sarichioi, jud. Tulcea), din mormintele plane cercetate în zona B, o proporție de 25% prezintă podoabe și accesorii vestimentare (Măndescu 2010, catalog, 70-72). Cu totul altfel pare să stea situația în zona Dunării de Jos, unde, de pildă, în mormintele necropolei plane de la Stelnica-*Grădiștea Mare* (jud. Ialomița), catalogate de D. Măndescu (Măndescu 2010, catalog, 149-151), cca 30% prezintă podoabe, iar la Zimnicea-*Câmpul Morților* (jud. Teleorman), dintr-un total de 161 de morminte au fost salvate 242 de piese de port și podoabă, 89 dintre acestea fiind fibule (Măndescu 2010, catalog, 174). Aceste diferențe, pe alocuri

As we stated at the beginning of the article, the general rarity of jewelry pieces in flat necropoleis from the Romanian East-Carpathian region raises certain questions. If we look to the east of the Prut, on the territory of the present-day Republic of Moldova, the situation appears similar regarding graves attributable to the sedentary population; in necropoleis such as the one at Giurgiulești-*Vadul Boului* (Cahul District, Republic of Moldova), such items are completely absent. Regarding the necropolis at Hansca-*Lutărie*, we do not yet have a full publication; from grave no. 31 comes a pyramidal gold earring (Arnăut 2003, 58 with bibliography).

In the Dobrudja area, the percentage of flat graves with jewelry increases slightly. Thus, at Bugeac-*Ghețărie* (Constanța County), out of 113 graves, 10% have jewelry and clothing accessories in their inventory (Măndescu 2010, catalog, 27-33); at Canlia (Lipnița commune, Constanța County), out of 77 graves, 15 have jewelry and clothing accessories, representing 15.71% (Măndescu 2010, catalog, 40-42); at Enisala-*Valea Netului* (Sarichioi commune, Tulcea County), from the flat graves investigated in area B, 25% present jewelry and clothing accessories (Măndescu 2010, catalog, 70-72).

The situation appears entirely different in the Lower Danube area, where, for example, in the graves of the flat necropolis at Stelnica-*Grădiștea Mare* (Ialomița County), catalogued by D. Măndescu (Măndescu 2010, catalog, 149-151), ca. 30% present jewelry, while at Zimnicea-*Câmpul Morților* (Teleorman County), out of a total of 161 graves, 242 pieces of attire and jewelry were recovered, 89 of which were fibulae (Măndescu

destul de pregnante, credem că nu reprezintă doar rodul unui stadiu al cercetărilor, ci indică și anumite evoluții locale, în modă, și diferențieri de ordin economic și social. Prezența semnificativă a fibulelor în inventarele funerare din zona Dunării de Jos și absența lor în necropolele din spațiul est-carpatic nu este lipsită de semnificație, indicând, între altele, o mult mai bună racordare a comunităților din zona meridională a Câmpiei Române la fluxurile economice și comerciale ale vremii.

Numeroase întrebări ridică situația din cadrul tumulului 3 al necropolei de la Cucuteni-*Dealul Gosan / La Pietrărie* (jud. Iași), unde, la prima vedere, pandantive identice apar distribuite în trei morminte distincte. Lipsa unor analize antropologice publicate pe resturile incinerate recuperate, ca, de altfel, și parcimonia documentației arheologice îngreunează foarte mult orice demers interpretativ. Desigur, este posibil ca cele trei morminte (și inventare) să aparțină la trei indivizi distincți, care, fiind, poate, parte din același grup, au utilizat podoabe similare. Nu poate fi însă exclus să avem de-a face cu resturile unui singur individ, depuse în patru locații distincte din cadrul tumulului 3, sau, eventual, cu un alt tip de ritual, imposibil de reconstituit pe baza datelor de care dispunem acum.

Interesantă se arată și situația din cadrul necropolei de la Strahotin-*Ponoare* (jud. Botoșani), unde majoritatea pieselor de podoabă provin din cadrul urnei nr. 4, parte a mormântului nr. 6, unul colectiv, ce ar fi putut aparține familiei. Din fericire, beneficiind de analize antropologice (Berzovan, Simalcsik, 2010, catalog, 174). We believe that these differences, sometimes quite pronounced, are not merely the result of the state of research but also indicate certain local developments in fashion, as well as economic and social differentiations. The significant presence of fibulae in the funerary inventories from the Lower Danube area and their absence in the necropoleis from the East-Carpathian region is not without significance, indicating, among other things, a much better integration of communities from the southern part of the Romanian Plain into the economic and commercial flows of the time.

Numerous questions are raised by the situation in Tumulus 3 of the necropolis at Cucuteni-*Dealul Gosan / La Pietrărie* (Iași County), where, at first glance, identical pendants appear distributed in three distinct graves. The lack of published anthropological analyses on the recovered cremated remains, as well as the parsimony of the archaeological documentation, greatly hinder any interpretive approach. Of course, it is possible that the three graves (and inventories) belong to three distinct individuals who, perhaps as part of the same group, used similar jewelry. However, it cannot be excluded that we are dealing with the remains of a single individual deposited in four distinct locations within Tumulus 3, or perhaps another type of ritual impossible to reconstruct based on the data currently available.

The situation in the necropolis at Strahotin-*Ponoare* (Botoșani County) is also interesting, where the majority of jewelry pieces come from urn no. 4, part of grave no. 6, a collective one that may have belonged to a

Kovacs 2020; Simalcsik 2024, 164-165), putem face observații ceva mai amănunțite. Resturile funerare din urna nr. 4 au aparținut unui juvenil (14/18 - 20 de ani) de sex masculin. Prezența herniei de disc la un individ cu o vârstă atât de fragedă indică o viață încărcată de efort fizic și, probabil, destul de multe adversități. Această patologie, puțin înțeleasă înainte de apariția medicinei moderne, genera durere cronică și limitare funcțională semnificativă, la care se adaugă, în timp, și riscul unor complicații netratate. În celelalte urne din cadrul acestui mormânt (urna nr. 1 și urna nr. 2) (Simalcsik 2024, 160-162) s-a constatat că resturile aparțin unor indivizi de sex masculin și vârstă similară; resturile din urna nr. 3 ar putea aparține, în schimb, unei femei adulte (Berzovan, Simalcsik, Kovacs 2020, 65).

Este greu de crezut că distribuția inventarelor este un rod al hazardului, că s-a făcut după nevoia clipei, fără a ține cont de anumite cutume sau realități. Faptul că unul dintre tinerii bărbați (urna nr. 1) a fost incinerat alături de tolba sa cu șapte săgeți (Berzovan, Simalcsik, Kovacs 2020, 63-64), cel din urna nr. 2 – cu ofrandă animalieră și, în fine, cel din urna nr. 4 – împreună cu diverse piese de podoabă oferă anumite indicii legate de modul în care s-ar fi putut desfășura relațiile de familie, de rolurile diferite pe care puteau să și le asume tinerii ce au viețuit cu aproape două milenii și jumătate în urmă în ținuturile de la hotarele Marii Stepe.

Mulțumiri. Sunt recunoscător colegului dr. Cătălin Borangic pentru unele observații; orice alte greșeli sau inexactități din text îmi aparțin.

family. Fortunately, benefiting from anthropological analyses (Berzovan, Simalcsik, Kovacs 2020; Simalcsik 2024, 164-165), we can make somewhat more detailed observations. The funerary remains from urn no. 4 belonged to a juvenile (14/18-20 years) of male sex. The presence of disc herniation in an individual of such a young age indicates a life burdened by physical effort and, probably, considerable adversities. This pathology, poorly understood before the advent of modern medicine, generated chronic pain and significant functional limitation, to which, over time, untreated complications were added. It was determined that in the other urns from this grave (urn no. 1 and urn no. 2) (Simalcsik 2024, 160-162), the remains belong to male individuals of similar age; the remains from urn no. 3 may, however, belong to an adult female (Berzovan, Simalcsik, Kovacs 2020, 65).

It is difficult to believe that the distribution of inventories is the result of chance, carried out on the spur of the moment without regard for certain customs or realities. That one of the young men (urn no. 1) was cremated alongside his quiver with seven arrows (Berzovan, Simalcsik, Kovacs 2020, 63-64), the one from urn no. 2 with an animal offering, and finally the one from urn no. 4 together with various jewelry pieces, offers certain clues regarding the way family relations may have unfolded, about the different roles that young people living almost two and a half millennia ago in the borderlands of the Great Steppe could assume.

Acknowledgements. I am grateful to my colleague Dr. Cătălin Borangic for certain observations; any other errors or inaccuracies in the text are entirely my own.

Nr. / No.	Tip necropolă / Necropolis Type	Necropolă / Necropolis	Context principal / Main Context	Subcontext / Subcontext	Mărgele / Beads	„Perle” / „Pearls”	Pandantive / Pendants	Brățări / Bracelets
1	Tumulară / Tumular	Cucuteni- Dealul Gosan / Pietrărie (jud. Iași)	Tumulul nr. 3 / Tumulus no. 3	Mormânt principal / Main grave	5 mărgele cu ochi / 5 eye beads	-	4 pandantive argint aurit / 4 gilded silver pendants	-
2				Mormânt nr. 1 / Grave no. 1			1 pandantiv argint aurit / 1 gilded silver pendant	-
3				Mormânt nr. 2 / Grave no. 2	1 mărgică tubulară / 1 tubular bead		3 pandantive argint aurit / 3 gilded silver pendants	-
4	Plană / Flat	Strahotin-Ponoare (jud. Botoșani)	Mormânt nr. 6 (colectiv) / Grave no. 6 (colectiv)	Urna nr. 4 / Urn no. 4	Colier cu mărgele și „perle” / Necklace with beads and “pearls”		1 pandantiv de os / 1 bone pendant; 1 pandantiv sau mărgică de bronz / 1 bronze pendant or bead	-
5			Mormânt nr 24 (înhumație) / Grave no. 24 (înhumație)		1 mărgică circulară / 1 circular bead; 1 mărgică tubulară / 1 tubular bead	-	-	-
6	Plană / Flat	Slobozia (jud. Bacău)	Mormânt nr. VI / Grave no. VI		-	-	-	1 brățară de bronz / 1 bronze bracelet
7	Plană / Flat	Poienești (jud. Vaslui)	Mormânt nr. 1344 / Grave no. 1344		1 mărgică cu ochi / 1 eye bead	-	-	1 brățară de bronz / 1 bronze bracelet
8	Plană / Flat	Probota (jud. Iași)	-		1 mărgică / 1 bead	-	-	-

Tab. 1. Piesele și contextele discutate în cadrul articolului de față.
Tab. 1. The items and contexts discussed in the present article.

Bibliografie / Bibliography

Arnăut 2003: T. Arnăut, Vestigii ale sec. VII-III a. Chr. în spațiul de la răsărit de Carpați (Chișinău 2003).

Berzovan, Niculică, Aparaschivei 2025: Al. Berzovan, B.P. Niculică, C. Aparaschivei, Revisiting older discoveries. The Late Iron Age finds from Bosanci and Vornicenii Mici (Suceava County). Journal of Ancient History and Archaeology 12-3, 2025, 144-154.

Berzovan, Simalcsik, Kovacs 2020: Al. Berzovan, A. Simalcsik, A. Kovacs, The Iron Age necropolis of Strahotin - Ponoare, Dângeni commune, Botoșani County (5th-4th century BC). Mousaios XXIII, 2020, 55-102.

Boghian, Enea 2018: D. Boghian, S.-C. Enea, Capitolul al II-lea. La răscruce de timpuri... Vechime și devenire istorică. Dovezi arheologice din Preistorie și până în Evul Mediu. In: (Eds. D. Boghian, S.-C. Enea, M. Chelcu, I. Minea) Monografia orașului Târgu Frumos (Iași 2018), 75-184.

Boteva 2011: D. Boteva, The Greaves (?) from Agighiol (Romania) and Vratsa (Bulgaria) reconsidered. Acta Musei Napocensis 45-46/I (2008-2009), 2011, 81-98.

Buzdugan 1968: C. Buzdugan, Necropola getică de la Slobozia. Carpica I, 1968, 77-94.

Ciubotaru 1984: N.Gr. Ciubotaru, Cercetări arheologice de suprafață în comuna Vulturești (jud. Vaslui). Acta Moldaviae Meridionalis V-VI, 1983-1984, 345-380.

Coman 1980: Gh. Coman, Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui (București 1980).

Deppert-Lippitz 1996: B. Deppert-Lippitz, Interrelations between Greek jewellery of the 6th and 5th centuries B.C. and gold finds from the Black Sea Region. In: Sur Les Traces des Argonautes. Actes du 6e symposium de Vani (Colchide), 22-29 septembre 1990, Collection de l'Institut des Sciences et Techniques de l'Antiquité (Besançon 1996), 195-202.

Dinu, Măgirescu, Boghian 1984: M. Dinu, L. Măgirescu, D. Boghian, Unele considerații cu privire la necropola tumulară, daco-getică, descoperită la Cucuteni, județul Iași. Cercetări Istorice XIV-XV, 1983-1984 (1984), 115-130.

Dinu, Măgirescu, Boghian 1985: M. Dinu, L. Măgirescu, D. Boghian, Un tumul cu morminte princiare daco-getice la Cucuteni - județul Iași. Analele științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza", Istorie, S.N. XXXI/1, 1985, 17-32.

Dragomir 1969: I.T. Dragomir, Trei morminte geto-dacice, descoperite la Tuluceşti (jud. Galați). Revista muzeelor VI/2, 1969, 164-166.

Dundes 1992: A. Dundes, The Evil Eye. A Casebook (Madison 1992).

Dzneladze, Symonenko 2010: O. Dzneladze, O. Symonenko, The Eye Beads. Amulets of Warriors of the 3rd-1st centuries BC. In: (Ed. I. Cândea) Tracii și vecinii lor în antichitate. Studia in honorem Valerii Sîrbu (Brăila 2010), 197-215.

Jacobson 1995: E. Jacobson, The Art of the Scythians. The Interpenetration of Cultures at the Edge of the Hellenic World (Leiden, New York, Köln 1995).

Măndescu 2003: D. Măndescu, Considerații cu privire la fibulele de schemă tracică din tezaurele de la Bunești-Averești și Epureni-Huși (jud. Vaslui). Acta Moldaviae Meridionalis XXII-XXIV, 2001-2003 (2003), 23-26.

Măndescu 2010: D. Măndescu, Cronologia perioadei timpurii a celei de-a doua epoci a fierului (sec. V-III a. Chr.) între Carpați, Nistru și Balcani (Brăila 2010).

Severeanu 1928: G. Severeanu, Podoabe și valori monetare geto-dace (cu 3 table). Buletinul Societății Numismatice Române 23, 1928, 5-22.

Severeanu 2005: G. Severeanu, Trésor de Huşi. Ornements et monnaies daces de la region de Huşi. In: (Eds. C. Clit, M. Rotariu) Studii și articole privind istoria orașului Huși, I (Bârlad 2005), 89-104.

Simalcsik 2024: A. Simalcsik, Date antropologice privitoare la mormintele din necropola de la Strahotin-Ponoare (sec. V-IV a. Chr.) In: (Eds. A. Zanoci, M. Băț, D. Condrea) Confruntare și violență în arheologia preistorică și antică din spațiul tiso-nistrean (Chișinău 2024), 149-190.

Spânu 2012: D. Spânu, Tezaurele dacice. Creația în metale prețioase din Dacia preromană (București 2012).

Spânu 2014: D. Spânu, Une contribution archéologique à l'étude du trèsor du IIIe siècle av. J.-C. d'Epureni (Roumanie). Dacia N.S. LVIII, 2014, 65-94.

Teodor 1999: S. Teodor, Regiunile est-carpatice ale României în secolele V-II î. d. Hr. (București 1999).

Vrabie 1979: M. Vrabie, Probota Iași. Noi contribuții la cercetările arheologice de suprafață. Cercetări Istorice IX-X (1978-1979), 1979, 237-245.

Vulpe 1953: R. Vulpe, Săpăturile de la Poienești din 1949. Materiale și cercetări arheologice I, 1953, 213-506.

Ильинская 1968: В. Ильинская, Скифы днепровского лесостепного левобережья (Киев 1968).

Петренко 1978: В.Г. Петренко, Украшения Скифии VII-III вв. до н.э. (Москва 1978).

Столба 2009: Вл. Столба, Бусы, подвески и амулеты: вера в сглаз у греческого и местного населения Таврики. Вестник древней истории 2 (269), 2009, 109-128.

Dr. Alexandru Berzovan

Institutul de Arheologie, Academia Română, filiala Iași, Iași, România
0009-0002-7748-4691
e-mail: berzovanalexandru@gmail.com

SSC
SAHARNA SUMMER
COLLOQUIUM